

*Олександр Скопненко
Тетяна Цимбалюк-Скопненко*

**Матеріали до «Словника фразеологічних синонімів перекладів
Миколи Лукаша» (продовження)**

ГОВОРИТИ/ЗАГОВОРИТИ¹²

БУТИ НЕСТРИМАНИМ У РОЗМОВІ

да́ти во́лі язико́ві

Почувши ті похвалки, комісар замахнувся на Хінеса жезлом, але Дон Кіхот став між ними й попросив не кривдити горопаху; у кого, мовляв, руки зв'язані, нехай уже *дасть* трохи *волі* хоч *язикові*.

Сервантес, с. 128.

розпуска́ти язика́

Де видано, щоб отаке дівчинисько, що й прутами плетільними як слід орудувати ще не навчилось, та *розпускало язика* й наважувалось критикувати рицарські романи?

Сервантес, с. 364–365.

Та й сам надалі [Санчо,] будь обачен і не дуже *розпускай язика*, як зо мною говориш, бо скільки я не читав рицарських романів (а прочитав я їх безліченну безліч), ніде джура так із своїм паном не розп'якував, як оце ти...

Сервантес, с. 115—116.

сі́пати сло́вами

Так завзято *сіпав* він [чоловік] *словами*, що означали різне військове знаряддя, начиння та причандалля, що служить для оборони міста при ворожому штурмі, а геть потовчений Санчо мусив те все слухати й терпіти...

Сервантес, с. 579–580.

ВИКРУЧУВАТИСЯ, ПРИХОВУВАТИ ЩО-НЕБУДЬ

гра́ти в сло́вечка

Терпіти не можу, коли люди *грають у словечка*. І це вже не перший раз.

Стіль, с. 71.

плес́ті сто́рійку

¹Див. «Лексикографічний бюлетень», вип. 19–21, 25–26, 29.

²Визначити функціонально головний варіант серед залученого до аналізу матеріалу просто неможливо. Про причини свідомого оминання проблеми варіантності ФО під час дослідження синонімії у фраземіці перекладних творів М. Лукаша див.: Скопненко О., Цимбалюк Т. Фразеологічні синоніми в мові художніх перекладів Миколи Лукаша // Лексикографічний бюлетень. – 2004. – Вип. 10. – С. 63–71.

Заледве вона вимовила ці слова, як Карденіо з цилюрником підійшли до неї ближче – цікаво їм було почути, яку *сторійку сплете* вигадлива Доротейя; Санчо зробив так само, але він, як і його пан, і гадки не мав, щоб то була якась омана.

Сервантес, с. 188.

ГОВОРИТИ НЕВИРАЗНО, ЛЕДВЕ РОЗТУЛЯЮЧИ РОТА

під ніс (під носом, під носом), зі сл. бурмотіти, мімрити/промімрити, мурмотати кому

Але веселощі, які були помітні на всіх обличчях, явно псували настрій трактирниці, мадам Лефрансуа. Стоячи на рундучку своєї кухні, вона бурмотіла собі *під ніс...*

Флобер, с. 125.

...і серед того молитвування [корчмар] вліпив рицареві доброго потиличника, а потім узяв у нього меча і плазом по спині вдарив та все мимрив щось собі *під ніс*.

Сервантес, с. 35.

Останні слова наш гідальго промимрив собі *під ніс*, а потім знову заглаголав на повен голос...

Сервантес, с. 190.

Він [юнак] ішов, мурмотячи собі щось *під носом*, що і зблизька не розбереш, не то здалеку.

Сервантес, с. 138.

...ви [вершники] всі їхали нічною добою з палахтучими смолоскипами, в тих своїх балахонах та хламидах жалобних, ще й мурмотали щось собі *під носа...*

Сервантес, с. 106.

крізь зуби, зі сл. процідіти

Недвижно, мовчки сиділи вони одне проти одного обабіч каміна. Емма знизувала плечима. Потім тупнула ногою й процідила *крізь зуби*:

– Бувши тобою, я знала б, де знайти [гроші]!

Флобер, с. 275.

ГОВОРИТИ ТЕ, ЧОГО НІКОЛИ НЕ БУЛО; ВИГАДУВАТИ ЩО-НЕБУДЬ

б'яяти б'яйку

[Хор (до Форкіади):]

Ти таке говориш, ніби там, в альтані,
світ є цілий –

Гай і луки, гори й ріки;

байку баєш, та й уже!

Гете, с. 408.

вівести казочку

Як вислухав Андреуччо сю *казочку*, що так складно та доладно вона [дама] *вивела*, ні разу в слові не затнувшись і язиком не посллизнувшись, та пригадав, що його батько і справді жив колись у Палермо, він одразу повірив тому, що почув, бо по собі знав, які охочі до любощів бувають хлопці...

Боккаччо, с. 297.

казати казку

— Як ти свою *казку* й далі отак *казатимеш*, – упав йому [Санчові] в річ Дон Кіхот, – і кожне слово двічі будеш повторяти, то й за два дні краю не дійдеш.

Сервантес, с. 111.

ГОВОРИТИ ЩО-НЕБУДЬ НЕСЕРЙОЗНЕ, БЕЗЗМІСТОВНЕ, ПУСТЕ

везти сухого дуба

І не думай, Санчо, що се я *сухого дуба везу*, мені є чийм слідом іти: адже так достоту було з Мамбріновим шоломом, що так дорого став Сакріпантові.

Сервантес, с. 61.

наговоріти сім міхів горіхів

А то ви накрили його [господаря] мокрим рядном, *наговорили сім міхів горіхів*, от він і розсердився...

Сервантес, с. 199.

наговоріти сім мішків (три мішки) гречаної вівни кому і без додатка

– От же хоть і закладусь, пане, – сказав Санчо, – що ви з самого першу добре втямили і зрозуміли, що я мав на думці, а нарочито хотіли збити мене з плигу, аби я вам іще *три мішки гречаної вівни наговорив*.

Сервантес, с. 368.

Такими словами скінчив Санчо свою довгеньку орацію; Дон Кіхот боявся весь час, щоб джура не *наговорив сім мішків гречаної вівни*, і радів душею, що обійшлося так.

Сервантес, с. 591.

намолюти нісенітниць

Парох і цілюрник дослухалися до тої троїстої суперечки з видимим задоволенням, але Дон Кіхот, боячись, аби Санчо не *намолов* і не нагородив усяких неподобних *нісенітниць* та не пробовкнув чого зайвого на шкоду його честі, гукнув його до себе, а жінкам велів замовкнути і впустили гостя.

Сервантес, с. 348.

не знати що городити

...розмовляє чоловік і на питання відповідає ніби цілком розумно, а зайде річ про рицарство, одразу берега пускається, *незнати що городить*.

Сервантес, с. 315.

плескати дурниці

Так же й зробили, а тоді священик почав випитувати в селянина, де і як він знайшов Дон Кіхота. Як же селянин розповів йому все докладно, не минувши й тих *дурниць*, що *плескав* по дорозі наш рицар, то священик остаточно в своєму замірі утвердився.

Сервантес, с. 400.

правити теревені-вені з ким

А ще дехто, про славу мою реве дбаючи, волів би, щоб я витав із музами на Парнасі, замість із вами *теревені-вені правити*.

Боккаччо, с. 451.

провадити груш на вербікому

Багато він [Гуччо] іще *провадив* їй [Нуті] *груш на вербі*, та говори до гори, а гора не чує – і на сей раз, як завжди було раніше, нічого він не добився.

Боккаччо, с. 602.

ГОВОРИТИ ЩО-НЕБУДЬ ЧЕРЕЗ СИЛУ

лédве гóлос одвóдити

...виявляючи ознаки великого жалю, почав він [Дон Кіхот] по землі качатися, і, *ледве голос одводячи*, тими словами промовляти, що їх казав нібито поранений Рицар Гаю...

Сервантес, с. 40.

(лédве) здобúтися (спромогúтися) на слóво

Дівчата й собі здивувались неабияк, угледівши сих двох недібраних прояв, що, впавши навколiшки, загородили їхній товарищi дорогу; вона ж нарештi *здобулась на слово* і гукнула сердито й досить неввічливо...

Сервантес, с. 383.

Родольф стояв, а Емма *ледве здобулася на слово*, щоб відповісти на його привітання.

Флобер, с. 145.

Промовивши таку річ од імени панії, він [Дженджик] одповідав їй уже сам за себе:

– Мила моя пані, я так урадувався з вашої прихильної відповіді, що *ледве* годен *спромогтися на слово* подяки, а якби й міг говорити, то не

знайшов би ні відповідних виразів, ні досить часу, щоб подякувати вам так, як хочу й мушу...

Боккаччо, с. 399 – 400.

ОБМОВЛЯТИ, СУДИТИ КОГО-НЕБУДЬ

бра́ти на язики́ кого

...голий я вродився, та й ниньки голий ходжу, нічого не зискав, та й нічого не втратив; нехай мене хоть у книжки пхають, хоть **на язики** всім світом **беруть**, що-люблю про мене плещуть – мені про те байдужечки.

Сервантес, с. 373.

звóдити на́клепна кого

– Ну, ви **зводите наклеп** на самого себе [„Родольфе“], – перебила Емма.

Флобер, с. 133.

клепа́ти язика́ми про кого, кісточкі перемива́ти кому

– Джури то вічні вороги наші, – сказала донья Родрігес. – Вештаються ото по передпокоях, стикаються з нами часто, то коли не моляться (а моляться вони рідко), все про нас **язиками клеплять**, усі **кісточки** нам **перемивають**, усю добру славу перепаскудять.

Сервантес, с. 511.

перетира́ти на зубáх

А той: «Хоробрий, але невдаха». А інший знов: «Гречний, але кумедний»... І вже як почнуть **на зубах перетирати**, то і вашій милості, і мені хіба ж так дістанеться!

Сервантес, с. 349.

ПОЧИНАТИ ГОВОРИТИ З КИМ-НЕБУДЬ, ВСТУПАТИ В РОЗМОВУ

відмика́ти гу́би

– Слухай, Філострато, – озвалась Неїфіла, – от ти хочеш нас навчити, а чи не годилося б тобі набратися розуму, як ото набрався Мазетто од черничок, і тогді тільки **зуби відмикати**, як уже кості од переробу гудітимуть?

Боккаччо, с. 443.

зайня́ти сло́вомкого

Каландріно теж задивився на неї [Нікколозу], бо таки гарна була, і довгенько біля криниці барився, не вертаючись до товаришів з водою; та не знавши, хто вона така, не осмілювався **зайняти її словом**.

Боккаччо, с. 764.

зайті́ в розмо́вуз ким

Їдучи верхи до Єрусалима, він [Меліссо] спіткав по дорозі за Антіохією другого, теж молодого ще мандрівника, на ім'я Йосиф, що туди ж само путь верстав; звичаєм подорожіх Меліссо *зайшов* із ним *у розмову*...

Боккаччо, с. 780.

зламáти мовчáнку

...деякі навіть були незадоволені прочанином, що бенкет сей затіяв, і він те помітив. Тоді вирішив він, що настав уже час ту *мовчанку зламати* і, як гості їли саме овочі, устав і сказав...

Боккаччо, с. 420

розтуліти губу́

Але будьте певні, що тепер уже я як і *розтулю губу*, то не для того, щоб із вас шкилювати, а щоб вас як пана мого й повелителя природного ушанувати.

Сервантес, с. 116.

упáсти в слóво

Тут *упала в слово* Філомена:

– Байдуже про те, аби я сама жила чесно і мала чисте сумління, хай плещуть, хто що хоче, а Бог і правда будуть мені покровом.

Боккаччо, с. 228

РАПТОВО, МИМОВОЛІ З'ЯВЛЯТИСЯ

зірвáтися на уста́

[Поет:]

Що в глибині грудей у нас постало,

Що, тремтячи, *зірвалось на уста*,

Невдало раз, а інший раз і вдало, –

Поглине все хвилина зла й пуста...

Гете, с. 8.

злетіти з губі́кому що

...ви [паночку,] мудра голова, а я віслюк. Та чого це мені раптом таке слово з *губи злетіло*? Того, мабуть, що голодній курці просо на думці. Давайте вже мерщій листа, та я поїду.

Сервантес, с. 152.

СКАЗАТИ ЩО-НЕБУДЬ ВЛУЧНЕ, ДОРЕЧНЕ, ДОТЕПНЕ

уліпіти в самé око

[Нестор:] (убік)

Оце воно! *Вліпив у саме око!*

[Діомед:] (убік)

А цей мовчить, впивається хвалою.

Шекспір, с. 370.

уцілити в самісіньке око

– Отут уже ти, Санчо, *у самісіньке око вцілив*, – сказав Дон Кіхот. –
Ся околичність може і мусить одвернуи мене од повзятого наміру.

Сервантес, с. 388.

**скажу , як до кошика грушкі зложу́; такі не змілью, а як в око
вліплю**

От і зараз крутиться в мене на умі їх [приповідок] четвірко, що *скажу, як до кошика грушки зложу, і такі не змілью, а як в око вліплю*; тільки, мати, не говоритиму, бо хто мовчить, той двох пересанчить.

Сервантес, с. 532.

СКАЗАТИ ЩО-НЕБУДЬ НЕДОРЕЧНЕ

схібити в слові

На те Джотто одповів не гаючись:

– Гадаю, мессере, що повірив би, якби, на вас глянувши, подумав, що ви знаєте а-бе-ве-ге.

Почувши сії слова, мессер Форезе зрозумів, що *схібив у слові* і дістав доброї здачі, що йому належала.

Боккаччо, с. 591.

туліти, як горбатого до стіні

– Що й казати, Санчо, – зауважив Дон Кіхот, – ти *тулиш* до нашого діла свої приказки, *як горбатого до стіни*; благаю Бога, щоб дав мені кращу долю, ніж тобі мову.

Сервантес, с. 380.

– А ще, Санчо, не мішай до розмови своєї приказок отих незлічених; воно-то приказка є коротка сентенція, але ти їх *тулиш* часом, *як горбатого до стіни*, і виходить уже нісенітниця.

Сервантес, с. 531.

КОМУ-НЕБУДЬ ВАЖКО СКАЗАТИ ЩОСЬ

го́лос зав'яз у гортані

Страх ошанув мене, *голос зав'яз у гортані*, от-от, здавалося, душі пущуся, та якось, добувши останніх сил, я спромоглась-таки на слово і тремтячим жалібним голосом стільки і такого йому наговорила, що він [велетень Маламбрун] поклав відрочити виконання тієї немилосердної карі.

Сервантес, с. 516.

мов що в горлі здавило

Не знаю, що їй сталося, та ледве вона [Люсінда] сі слова промовила, як на очах їй забриніли сльози, а *в горлі мов що здавило* – не змоглася більше на річ, сердешна, хоч, бачилось, багао дечого хотіла мені сказати.

Сервантес, с. 165.

не годен здобу́тися на ви́слови

Нехай же хвалять тебе власні твої діяння, доблесний ламанчцю, я надаю їм слово, бо сам *не годен на вислови здобутись!*

Сервантес, с. 415.

і гла́су не го́ден одвести́

Не дурно ж і боявся [Дон Кіхот], бо ті мовчазні катюги, покинувши змордовану дуенью, що *й гласу одвести не годна* була, напустились на Дон Кіхота, здерли з нього укривало і простирало і почали давати лупки та щипки, а він мусив одбиватися кулаччям...

Сервантес, с. 557.

не змогті́ся на річ

Не знаю, що їй сталося, та ледве вона [Люсінда] сі слова промовила, як на очах їй забриніли сльози, а в горлі мов що здавило – *не змоглася* більше *на річ*, сердешна, хоч, бачилось, багато дечого хотіла мені сказати.

Сервантес, с. 165.

не могті́ прийті́ до сло́ва

Коли він раз і вдруге спитав її, для чого вона його викликала, вона довго *не могла прийти до слова*; нарешті, умліваючи з любови, паленіючи з сорому, обізвалась вона до його, немов крізь плач, тремтячим і уривчастим голосом...

Боккаччо, с. 335.

Сеє сказавши, замовк доброчесний і обачний Лотаріо, Ансельмо ж стояв замислений і збентежений, довгу хвилю *й до слова не міг прийти*.

Сервантес, с. 212.

язі́к прилі́п до горта́ніу ко́го, ко́му

Та вигляд у Камілли був такий скромний, вираз обличчя такий строгий, вся поведінка така гідна, що *язик* Лотарієві мимохіть *прилипав до гортані*.

Сервантес, с. 216.

«Ех, впіймав не впіймав, а погнатись можна!» – подумав Шарль і вирішив при першій же нагоді завести річ про сватання, але щоразу, коли така нагода траплялась, у нього *прилипав язик до гортані* – він не міг знайти потрібних слів.

Флобер, с. 28.

КОМУ-НЕБУДЬ ХОЧЕТЬСЯ ЩО-НЕБУДЬ СКАЗАТИ

аж язі́к свербі́ть ко́му

...**язик** йому [Дон Кіхотові] **аж свербів** завдати брехню зухвальцеві, і тисячу разів слова: «Ви брешете!» ладні були зірватися з його уст.

Сервантес, с. 398.

пориває до балачóккого

– Це-то я знаю, – відповів Санчо, – мене самого **пориває** першим ділом **до балачок**, то й мелю собі, що на язик наверзеться.

Сервантес, с. 192.

ХТО-НЕБУДЬ ПОЧАВ ГОВОРИТИ

мова верну́ласякому

Якраз на ту пору вмер монастирський шафарь; тогді наші спасенниці, признавшись у всьому одна одній, порадились між собою та й садівника спитали і таку поголоску навкруг пустили, що їхніми молитвами і заступництвом святого, чийм іменем монастирь той нарікався, глухонімому наймиту їхньому слух і **мова вернулися**.

Боккаччо, с. 380.

річ пусти́локому

– Паніматко, – сказав Мазетто, – я і справді німий був, тільки не зроду, а недуга губи мені замкнула; допіру сю ніч знов мені **річ пустило**, за що, як умію, дяку богові складаю.

Боккаччо, с. 379.

ХТО-НЕБУДЬ ОБМОВЛЯЄ, СУДИТЬ КОГОСЬ

пішóв погові́р по чому, про кого

Ті [подруги] переказали ту дивину [про Лізетту й архангела Гавриїла] чоловікам та іншим жінкам, а ті знов далі, так що за два дні **пійшов погові́р** по всій Венеції.

Боккаччо, с. 469.

...адже вони ладили її [Люсінду] за кавалера такого іменитого, і гарного, і багатого, що якби вона йому відмовила, то подумали б люди, що вона не при умі або вже до когось іншого серцем прихилилась, і **пішов** би про неї **погові́р** та неслава.

Сервантес, с. 169.

чутка побігла

Тогді всі сусіди і сусідки почали шпетити чоловіка, що він сам винуватий, а на жінку пеню волочить; **побігла** та **чутка** од двору до двору, поки не дійшла аж до жінчиних родичів.

Боккаччо, с. 631.

Джерела

Боккаччо – Боккаччо Джованні. Декамерон / Пер. з італ. М. Лукаш. – К., 2006. – 896 с.

Гете – Гете Йоганн-Вольфганг. Фауст: Трагедія / Пер. з нім. М. Лукаш. – К., 1981. – 540 с.

Сервантес – Сервантес Сааведра Мігель де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі / Пер. з ісп. М. Лукаш, А. Перепадя. – К., 1995. – 703 с.

Стіль – Стіль Андре. Перший удар / Пер. з франц. М. Лукаш. – К., 1953. – 412 с.

Флобер – Флобер Гюстав. Мадам Боварі. Побут провінції / Пер. з франц. М. Лукаш. – К., 1961. – 237 с.

Шекспір – Шекспір Вільям. Троїл і Крессіда: Драма / Пер. з англ. М. Лукаш // Шекспір Вільям. Твори: В 6-ти т. – Т. 4. – К., 1986. – С. 331 – 435.

Legend

Bokkachcho– Bokkachcho Dzhovanni (2006) Dekameron. Per. z ital. M. Lukash. Kyiv. 896 s. (in Ukr.)

Gete– Gete Jogann. (1981) Faust: Tragediya. Per. z nim. M. Lukash. Kyiv. 896 s. (in Ukr.)

Servantes– Servantes Saavedra Migel' de. (1995) Premudrij gidal'go Don Kihot z Lamanchi. Per. z isp. M. Lukash, A. Perepadya. Kyiv. 703 s. (in Ukr.)

Stil'– Stil' Andre. (1953) Pershij udar. Per. z franc. M. Lukash. Kyiv. 412 s. (in Ukr.)

Flober– Flober Hiustav. (1961) Madam Bovari. Pobut provintsii. Per. z franc. M. Lukash. Kyiv. 237 s. (in Ukr.)

Shekspir– Shekspir Vil'yam. (1986) Troil i Kressida: Drama. Per. z angl. M. Lukash. V 6 t. T. 4. Kyiv. S. 331 – 435. (in Ukr.)

Oleksandr Skopnenko

Tetyana Tsymbalyuk-Skopnenko

Materials for the “Dictionary of phraseological synonyms of translations by Mykola Lukash” (continuation)